

Ábyrgdarblaðstjóri: Jan Müller
Fyrirakstsstjóri: Kristján Dahl
Ljósmyndari: Kallmar Lindenskov

Blaðfólk: Randi Jacobsen - Dagur
Jónsson - Tórlinn Smith -
Hilmar Jan Hansen -
Justinus Eldesgaard

Útgevart: P/ Sosialurinn
Útgáfing: P/ Sosialurinn
Print: P/ Pressan 1981

Bústaður: Argjavegi 26
Argjum
Telefon: 11628

Postadr.: Postmoga 78
110 Tórshavn
Telefax: 14720

Fossbankin og figgjareftirlit

Hetta seinasta árið hefur verið rættiliga buldrasligt í bankaverðini. Teir báðir stóru bankarnir eru farnir á húsagang tvær og triggjar ferðir, tí danska figgjareftirlitið krevur stórar avskrivningar og burturleggingar, og fyrst í vikuni vórðu teir endurreistir.

Hinvegin varð lítlibeiggi í føroysku bankaverðini ikki endurreistur. Hann er nú farin av knóranum, tí figgjareftirlitið krevur so stórar avskrivningar og burturleggingar móti tapum upp á veðbrøv bankans. Serliga í sethúsum.

Avleiðingin av gongdini í føroysku figgjarverðini verður, at teir báðir stóru bankarnir verða lagdir saman í komandi ári, og samstundis fáa vit ein banka í Føroyum. Nú talar kanska onkur at, og sigur, at sambært nýggju lógini virkar sparikassin eisini sum banki.

Men líka mikið – vit fáa ein banka, og vit koma at hava bankamonopol. Flestu føroyingar hava andstygð móti monopolum. Vit høvdu í síni tíð handelsmonopol, og ikki fyrr enn einahandilin varð tikin av, fór av álvara at bragða í Føroyum.

Vit hava tryggingarmonopol, og nógv eru tey, sum merkt hava, at vit hava tryggingarmonopol. Hetta er ikki ein ábreiðsla móti fólkinum í føroysku tryggingunum, tí tey gera óivað sítt arbeiði til lítar, men tað eru stóður, har ein kapping óivað kundi havt betri loysnir við sær.

Tí er tað spell, at Fossbankin fór. Hann kom sum ein íblástur í føroysku figgjarverðina. Bankin hefur havt hugsjónir og hann hefur lagt fleiri hugskot fyri almenningin sum ískoyti til orðaskifti í samfelagnum. M.a. á tryggingarøkinum og í sambandi við altjóða figgjarvinnu.

Onkur vil kanska siga, at

hann trýsti rentustigið á útlánum upp, við tað at hann veitti hægri innlánsrentu, men hon er í øllum førum lækkað aftur. Ikki slepst uttan um, at Fossbankin elvdi til stórri kapping á hesum øki, og tað hefur helst verið brúkarunum til fyrimuns.

Í sambandi við at bankarnir eru farnir á húsagang, hava fleiri – eisini politikarar – sett spurnartekin við figgjareftirlitið. Ikki skerst burtur, at tað er farið harðliga fram, og spádómarnir hjá eftirlitinum um føroyska búskapin eru so álvarsamir, at tað býðst neyvnan bótur.

So galið verður tað neyvnan, men lógið er, at teir krevja ein banka, Fossbankin, at fara á húsagang, ella fáa kapitalflyting, tá bankin hefur eitt soliditetsprosent, sum er uppi á 19, og ein likviditet, sum er 130 milliónir krónur!

Tað er spell, at Fossbankin fór á heysin, sjálvt um nógv av útlánum bankans kanska hava

verið ivingarsom. Tað er óheppið at fáa eitt bankamonopol. Og tí er spell, at ein loysn ikki fekkst, har teir stóru innskjótarnir – føroyingar og útlendingar – vóru við.

Nú hava bankarnir sett so mikið nógv av móti tapum og avskrivnað so nógvur milliónir krónur, at útlánini eru ikki meira enn hálvtriðja milliard. Vónandi eru tey so trygg, at tað ikki verður neyðugt við fleiri stórum avsetingum, sum krevja pening úr landskassanum.

Vit mugu bara ásanna, at higarartil hava hvørki orðini hjá bankastjórum, búskaparfrøðingum ella politikarum hildið, og bankarnir hava aftur havt brúk fyri peningi. Harafturat hefur tað bara gingið aftur á síðani 6. oktober í fjør. Nú mugu bankar, landsstýrið og vinnan gera sítt til, at meiri gongd kemur á føroyska samfelagið.

Lesarabrøv

Sethúsaeigara- og bankamoralur

Tíverri hevði eg ikki høvi at fylgja við í Fimmaranum mikukvøldið, men okkurt, eg hoyrdi, fekk meg at skriva hesa viðmerking.

Fyri føroyingar flest, teir, sum bert hava lønarinntøkuna at húsast við, er fløga í egin hús einasta stóra peningagálga, teir gera nakrantíð. Vanligi sethúsaeigarin er diletantur inn- og út- og fløgur og noyðist at hava fult álít á ta professionellu ráðgeving, hann fær úr peningastovni sínum.

Tá lækkandi innlækur og hækkandi skattir og gjöld taka fyrirteytirnar fyri afturgjaldsætlanum hansara av lánum burtur, er einki natúrligari enn, at sethúsaeigarin vendir sær til peningastovn sín og spyr, hvat nú er at gera. Kanska nýtur hann eitt honum annars ókent orð, sum hann hoyrir verða nýtt innan figgjarverðina, orðið »sanering», uttan at hava fatað orðið sjálvt og uttan at hava fatað, at tað, sum undir hesum orði býr, einans er fyri teir stóru, dyru dreingirnir, ikki fyri ein vanligan sethúsaeig-

ara. Verður hann tá møttur við tí hugburði, bankastjórin sýndi í sendingini, er lítið at siga til, at hann gerst argur og illur.

Tað skuldi verið óneyðugt hjá fremmandamanni, sum enn tá kemur úr Den danske Bank, at rættleitt vanliga føroyska sethúsaeigaran – og tað merkir flest allar føroyingar – um góðan figgjarmonopol. Fyri vanliga føroyingin hefur tað altíð verið góður síður at rinda tað, hann skyldar, og so man vera enn. Neyvnan man nakar sethúsaeigari hava skrivað undir lánaskjal til Føroya Banka ella annan peningastovn uttan at vilja gjalda henda pening aftur saman við teirri feitu rentuni, bankin legði á. Skuldi onkur verið, sum hugsar slíkt, er tað eitt nýtt ófóroyskt fyrirbýgd, og hvað-an mun tað so vera komið?

Ómoralur smittar, og mangt fer fram nú á døgum, sum vanligi føroyingurin heldur vera ómoraliskt. Eitt nú at geva sínar samánarar upp fyri skulit og skulkasær undan figgjarlugu ábyrgd síni eftir í heila öld at

hava gjørt góða forræining í Føroyum, tað heldur vanligi føroyingurin vera ómoraliskt. Og síðan at koma manssterkur aftur við heri av »ekspertum» at belæra Palleba um figgjarligan moral, er at »føje spot til skade». Soleiðis heldur vanligi føroyingurin, men hann er jú bert diletantur.

Tað sigst, at tað skal vera púra vist, at hóast allar tann peningur, sum sethúsaeigarin rindar bankunum, er mistur burtur av bankunum, og so er hann ikki mistur kortini. Hann er bert tikin upp úr kassanum, koyrdur í ein stóran posa og er krógvaður undir vaðingini at hava til at taka, skuldi tað hent at sethúsaeigarin gavst at rinda lánini. Men so er eingin peningur at arbeiða við, og hvør annar enn sethúsaeigarin /skattgjaldarin er at fylla tann tóma kassan? Í hvussu so er ikki tann professionelli høvudspartaeigarin.

Hóast sethúsaeigarin roynir at gjalda lán síni aftur, tað hann er mentur, heldur hann tað vera ómoraliskt, at bankin krevur

hann at gjalda dupult, bæði lánið til bankan og yvir skattin til eitt nýtt lán, sum bankin skal hava til gávu frá honum. Nú er tað mangur sethúsaeigari av álvara hoknar undir byrðini og sjálvt teir, sum enn eru á fótum, fara at hugsa um aðrar møguleikar.

Professionellu bankaekspertarnir siga, at peningastovnin undir vaðingini er ikki til, tí ein teoretiskur vandi er fyri, at sethúsaeigarin gevst at gjalda. Øll húsavirði oman fyri 500.000 kr. eru ikki til, siga teir. Sethúsaeigarin er ørkymlaður, men so fær hann hugskotið, sum Bjørn Patursson bar fram herfyri:

Tá bankarnir ikki megna at umsita tey lán, sum er oman fyri 500.000 kr., so eiga vit at sleppa bankunum undan hesi ábyrgd, heldur enn at gjalda teimum lán okkara fleiri ferðir. Um vit innfria øll lán í sethúsum, sum liggja oman fyri 500.000 kr., so eru bankarnir ikki longur insolventir – í hvussu er ikki av sethúsálánum. Teir kunnu halda áfram

við virksemi sínum, bankarnir fara ikki av knóranum og teir smáu partaeigararnir missa einki. Til at innfria hesi lán við, nýta vit tann pening, vit hava lænt til endamálið í Nationalbankanum. Lánið verður umsitit av Húsálánsgrunninum, sum okkara vegna rindar bankunum teirra pening, og síðan rindar hvør einstakur sethúsaeigari Húsálánsgrunninum sín part av lánum yvir eitt hóskiligt áramál við 7% rentu og bera Nationalbankanum aftur. Hóast Húsálánsgrunnurin helst skal hava eitt umsitingargjald fyri ómakin, hevði skipanin kunnað bjargað bæði sethúsaeigarunum og bankunum.

Men nei. Fleiri »góðar» orðsøkir vórðu ferdar fram fyri, at ein slík skipan ikki fór at rigga. Tann besta var tó tann, at um bankarnir mistu umsetningin av tí peningi, sum var avskrivnaður, fóru teir at fáa ov lítil inntøku.

Modernaður, professionellur bankamoralur byggir á, at sethúsaeigarin skal ikki einans rinda bankunum pening teirra aftur, hann skal gera tað fleiri ferðir. Ei undir í, at ein modernaður bankamaður hartar Palleba fyri ómoral, tá hann trúskildiga spyr um eingin úvegur er fyri honum eisini. Ei undir í, at tað skulu mangir modernaður, professionellir, bankaekspertar úr Den danske

Bank til fyri at umsita ein slíkan bankamoral. Eingin ivast í, at teir gera tað av berari góðsku fyri føroyska samfelagnum. Men ikki fyri sethúsaeigaran. Hann kann siggja fram móti eini vesaligari framtíð sum mjólkikúgv hjá Den danske Færø Bank, sum altíð verður til reiðar við moralska koyrlinum. Men máti átti at verið við. »Tann góðvarni letur seg lumpa eina ferð, tann býtti ferð efnir ferð».

Er hugtakið »habilitetur» til innan bankaverðina? Ella metir Den danske Bank, at framferð hansara í Føroyum hefur verið so fyrimyndarlig, at als eingin vandi er fyri, at almenningurin kann hugsast at illteinkja ein stjóra í Den danske Bank fyri at hava ein teoretisk- og mogleika at røkja óviðkomandi áhugamáli sum leiðari/formaður/nevndarlimur í øðrum banka? Eins og allar aðrar privatar fyrirkøpur hefur Den danske Bank eittans mál, at veita eigarum sínum størst mogleigan ágóða. Tá bankin er lítið saneraður, øll tap væl plaserað í landskassanum og aftur verður neyðugt við einum høvudspartaeigara at taka við avkastinum, hvør skal tá sita báðu megin bortið at áseta partabævakursin?

Arne Thorsteinsson